

**ԵՐԱՄՏԱՇԱՏ ՀԱՅԱԳԵՏ
ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 85-ԱՄՅԱԿԸ**

Լրացավ ականավոր բանագետ՝ ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, գիտության վաստակավոր գործիչ Սարգիս Բարդուղիմեոսի Հարությունյանի ծննդյան 85-ամյակը:

Նա ծնվել է 1928 թ. սեպտեմբերի 22-ին ներկայիս Աշոցքի շրջանի Ղազանչի գյուղում: 1940 թ. ընտանիքով տեղափոխվել է Թբիլիսի և ուսումը շարունակել տեղի թիվ 83-րդ, 89-րդ և 26-րդ միջնակարգ դպրոցներում: Վերջինիս 11-ամյա դասընթացն ավարտելով՝ 1947 թ. ընդունվել է ԵՊՀ բանասիրության ֆակուլտետի արևելյան լեզուների և գրականության բաժինը:

Համալսարանում ուսանելու տարիներին արժանացել է Ավետիք Իսահակյանի և Ստեփանոս Մալխասյանցի անվան կրթաթոշակների:

1952 թ., ավարտելով համալսարանը, աշխատել է գրքի առևտրի և հրատարակչության տարբեր բնագավառներում: 1956 թ. ընդունվել է ՀԳԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի ասպիրանտուրան՝ «Հայ բանահյուսություն» մասնագիտությամբ: 1959 թ., ավարտելով ասպիրանտուրան, պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսությունը՝ «Հայ ժողովրդական հանելուկներ» թեմայով: Նախ աշխատել է Գրականության ինստիտուտում, ապա՝ 1960 թ. տեղափոխվել է Հնագիտության և ազգագրության նորակազմ ինստիտուտ, որտեղ աշխատում է մինչև օրս:

1971 թ. պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսությունը՝ «Մանուկ Աբեղյանի կյանքը և գործը» թեմայով: Պաշտոնական ընդդիմախոս, մեծ բանաստեղծ և բանասեր Պարույր Սևակը նրան բնութագրել է հետևյալ կերպ. «...Սարգիս Հարությունյանը գիտության մարդ է. ինչ նյութական ու բարոյական վիճակում էլ լինի այդ գիտությունը, Ս. Հարությունյանը իր ուժերի բոլորանվիրությամբ զբաղվելու է գիտությամբ, որովհետև դա նրա կոչումն է և ոչ թե ապրուստի աղբյուրը: Ավելին, չափազանցում չի լինի, եթե նշենք, որ այսօր նա մեր բանագիտության այն սակավաթիվ կարող ուժերից է, որոնք շարունակում են Մեծն Մանուկ Աբեղյանի գործը՝ կատարելով այն, ինչ թերի է մնացել...»: Եվ իրոք, որքա ն ճիշտ էին մտքի ու գրչի Վարպետի մարգարեական կանխատեսումները...

1972 թվականից Ս. Հարությունյանը վարել է ՀԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի Բանահյուսական սկզբնաղբյուրների վավերագրման նորաստեղծ բաժինը, որը հետագայում վերանվանվել է Բանահյուսության տեսության և պատմության բաժին: Արդեն 40 տարի է, ինչ նա գործիմաց հստությամբ ղեկավարում է այդ բաժնի աշխատանքները:

1992 թ. նշանակվել է ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գիտական աշխատանքների գծով փոխտնօրեն՝ մեծապես նպաստելով ինստիտուտի գիտակազմակերպչական աշխատանքներին:

Ս. Հարությունյանը հիմնարար գիտնական է: Նրա գիտական ողջ գործունեությունն ընթացել է մի շարք ուղղություններով, որոնք իրենց խոր հետքն են թողել հայագիտության պատմության մեջ: Նախ, դա հայ ժողովրդական հանելուկների գիտական ոլորտն է՝ «Հայ ժողովրդական հանելուկներ» մենագրությամբ (1960) և հանելուկների գիտական համահավաք բնագրերով (1965), որոնք ամբողջական պատկերացում են տալիս գաղտնագրված այդ ժանրի մասին: Հաջորդը հայ հմայական բանահյուսության ոլորտն է՝ ստեղծված հեղինակի «Անեծքի և օրհնանքի ժանրը հայ բանահյուսության մեջ» մենագրությամբ (1975), ինչպես նաև «Հայ հմայական և ժողովրդական աղոթքներ» (2006)՝ հնագույն բնագրերի քննախույզ վերլուծական ուսումնասիրությամբ:

Իր բնույթով նորույթ է հայ առասպելաբանության և ժողովրդական հավատալիքների ոլորտը՝ ստեղծված «Հայ առասպելաբանություն» (2000), «Հայ հին հավատալիքները, պաշտամունքը և կրոնն ու դիցարանը» (2001) բազմաբովանդակ մենագրություններով, ինչպես նաև՝ “Мифы народов мира” (M., 1980-1982) երկհատորյա և “Мифологический словарь” (M., 1990) հանրագիտարաններում զետեղված հեղինակի հոդվածներով: Ծանրակշիռ այդ հրատարակությունները գիտական նոր մոտեցումներով վերլուծության են ենթարկում դիցաբանական մի շարք արժեքավոր հարցադրումներ՝ լայն ճանաչում բերելով հեղինակին:

Ուշագրավ են նաև «Սասնա ծռեր» հերոսավեպի այն նոր գրառումները, որոնք 1971-1973 թթ. ընթացքում Հայաստանի 205 բնակավայրերից գրառել է (81 նոր տարբերակ) Ս. Հարությունյանի գլխավորած գիտական արշավախումբը, որոնց մի մասը Սարգիս Հարությունյանը Արուսյակ Սահակյանի աշխատակցությամբ հրատարակել է «Սասնա ծռերի» հատորներով (հ. Գ, 1974, հ. Դ, Ե., 1999)՝ շարունակելով Մանուկ Աբեղյանի և Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի հրատարակած բազմահատորյակը:

Բացի «Սասնա ծռերի» նոր տարբերակների հայտնաբերումից և հրատարակումից, Ս. Հարությունյանը մի շարք ուսումնասիրություններ է նվիրել հայ ժողովրդական վեպի (էպոս) ծագման, ձևավորման, զարգացման խնդիրներին, կազմել ու խմբագրել է հայ ժողովրդական էպոսի համահավաք բնագրերը, տարբերակների գիտական հատրնտիքը (1977): Վաստակաշատ գիտնականը Գրականության ինստիտուտի համագործակցությամբ վերջին 10 տարիների ընթացքում Երևանում գումարել է միջազգային երեք գիտաժողով՝ նվիրված «Սասնա ծռեր» հայ ժողովրդական էպոսին: Նա իրավամբ վայելում է մերօրյա հայ էպոսագիտության նահապետի հեղինակություն:

Իր գիտահետազոտական արգասավոր գործունեությանը զուգընթաց Ս. Հարությունյանը զբաղվել է նաև հայագիտական գիտելիքները ժողովրդական լայն զանգվածներին հասու դարձնելու պատվավոր գործով: 1970-1980-ական թթ. նա հաջողությամբ ղեկավարել է հայկական հեռուստատեսությամբ պարբերաբար հեռարձակվող և ժողովրդականություն վայելող «Հայագիտական հանդես» հաղորդաշարը: Բացի այդ, ընթերցող լայն զանգվածների համար կազմել և

հրատարակել է մի շարք հան-րամատչելի գրքեր՝ նվիրված հայ հին վեպերին ու առասպելներին («Հայ հին վիպաշխարհը», Ե., 1987, 2004, ռուսերեն տարբերակը՝ «Мифы и легенды древних армян», Е., 2007), ինչպես նաև՝ հայ ասույթաբանության ժանրերին՝ առած-ասացվածքներին, հանելուկներին նվիրված հրատարակություններ (2006, 2008):

Ս. Հարությունյանը հայ բանագիտության անցյալի երախտավորներին ևս իր հարգանքի տուրքն է մատուցել. մենագրական մի շարք ակնարկներ է նվիրել անվանի հայագետներ Գարեգին Սրվանձտյանցի, Գարեգին Հովսեփյանի, Գարեգին Լևոնյանի, Ստեփանոս Մալխասյանցի, Մանուկ Աբեղյանի, Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի, Արամ Ղանալանյանի կյանքի և հայագիտական գործունեության հետազոտությանը:

Հաջորդ բնագավառը, որտեղ դրսևորվել են Ս. Հարությունյանի գիտակազմակերպչական եռանդն ու կարողությունները, ինստիտուտի բանահյուսական արխիվի՝ տեխնոլոգիական նորագույն մեթոդներով մշակումն է և մանավանդ հայ ժողովրդական 16.000 խաղիկների համահավաք բնագրի ստեղծումը, որն իրականացվել է նրա ղեկավարությամբ և բաժնի գիտաշխատողների երկարամյա ջանքերով:

Վերջին երկու բնագավառները, որտեղ Ս. Հարությունյանն իր կարևոր ավանդներն է ներդրել, նոր հայագիտության պատմության խնդիրներն ու հայ-իրանական գրական, մշակութային կապերի և փոխառնչությունների հարցերն են: Առաջինը ամբողջությամբ նոր հայագիտության պատմությանը նվիրված՝ «Մանուկ Աբեղյան» սովորաբար մենագրությունն է (1970) և «Հայագիտության զարգացումը 1870-1917 թթ.» աշխատությունը՝ հայագիտության տարբեր բնագավառների զարգացման հեռանկարների քննությամբ: Իսկ երկրորդը հայ-իրանական գրական-մշակութային կապերն են, որոնք հանգամանալից քննության են ենթարկվել «Իրան-Նամե» հանդեսում տպագրված նրա ծավալուն հոդվածներում՝ ուշագրավ մեկնաբանություններով:

Իր գիտական ծանրակշիռ վաստակի համար Ս. Հարությունյանը 2000 թ. ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ՝ «Գրականագիտություն» մասնագիտությամբ, 2009 թ. արժանացել է ՀՀ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչման, 1987 թ. ընտրվել է Միջազգային զրուցաբանության ընկերակցության անդամ (Ֆինլանդիա):

Ս. Հարությունյանի մի քանի աշխատություններ թարգմանվել են տարբեր լեզուներով՝ լայն ճանաչում բերելով հեղինակին: Նրա «Հայ առասպելաբանություն» աշխատությունը արժանացել է Համազգային կրթամշակութային հաստատության մրցանակին (1999) և հրատարակվել Բեյրութում (2000), իսկ «Հայ հմայական և ժողովրդական աղոթքները» արժանացել է Թեքեյան մշակութային միության մրցանակին (2008):

Գիտահետազոտական աշխատանքներից բացի, Ս. Հարությունյանը տասնամյակներ շարունակ զբաղվել է նաև գիտամանկավարժական արդյունավետ գործունեությամբ: Ավելի քան 30 տարի նա Երևանի և Գավառի պետական, ինչպես նաև Հր. Աճառյանի անվան համալսարաններում դասավանդել է «Հայ հին գրականություն», Ժողովրդական բանահյուսություն, «Հայ առասպելաբանություն»

առարկաները և 2010 թ. հրատարակել «Բանագիտական ակնարկներ» խորագրով գիտամանկավարժական ուսանելի ձեռնարկը:

Նա 30-ից ավելի գրքերի ու մենագրությունների և շուրջ 300 գիտական ու գիտահանրամատչելի հոդվածների հեղինակ է: Նրա գիտական ղեկավարությամբ դաստիարակվել են հանրապետության բազմաթիվ ասպիրանտներ ու հայցողներ, որոնցից շատերն այսօր գիտության դոկտորներ ու թեկնածուներ են: Նրա դասական խմբագրությամբ լույս են տեսել բազմաթիվ արժեքավոր աշխատություններ:

Ս. Հարությունյանը ՀՀ ԳԱԱ գրականության, նաև հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտների գիտական աստիճաններ շնորհող խորհուրդների անդամ է: Միաժամանակ, ՀՀ ԳԱԱ «Պատմաբանասիրական հանդեսի» գլխավոր խմբագիրն է:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության Գիտության պետական կոմիտեի հովանավորությամբ, Մարգիս Հարությունյանի ղեկավարությամբ և բաժնի գիտաշխատողների միասնական ջանքերով «Գիտություն» հրատարակչությամբ օրերս լույս է տեսել «Կարսի հայոց բանահյուսական մշակույթը» (2013) ստվար ժողովածուն, որտեղ ամփոփված են տարբեր ժամանակաշրջաններում, տարբեր բանահավաքների կողմից գրառված ժողովրդագիտական տարաբնույթ նյութեր: Նույն ձևով ընթացքի մեջ է նաև «Սոկսի հայոց բանահյուսական մշակույթը» ժողովածուն:

Ի սրտե շնորհավորելով բազմավաստակ գիտնականին 85-ամյակի առթիվ՝ նրան մաղթում ենք արևշատություն, ստեղծագործական նորանոր հաջողություններ և ամենայն բարիք:

ՄՎԱԶԼԵԱՆ Վ. Գ.

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր